

DET BÖRJADE

I BARCELONA...

NÅGRA PERSONLIGA RANDANTECKNINGAR TILL DE BOLSJEVIKISKA INFILTRATIONSMETODERNA

Av EL CANARIO

DEN tyske Julius Streicher-agenten hade tydligen gett sig av hals över huvud från sin bostad vid Calle Muntaner 299, då folkresningen bröt ut den 19 juli 1936. I hans lägenhet härskade ett kaotiskt virrvarr, högar av antisemitisk propagandamaterial blandat med preventiv-medelskollektioner skräpade i alla vrår. Den polsk-judiske filologen M. och hans hustru hade redan bott där några veckor och rensat ut det värsta otyget, då jag fick ett rum i samma lägenhet. Men varje kväll hade vår lilla grupp ett formligen ritualmässigt extrajobb med att fullfölja »städningen». Efter ett sådant skift vederkvickte vi oss med att välja ut några förnäma nummer ur agentens plattotek och låta den eleganta lyxgrammofonen återge dessa musikens mästerstycken. Men så en kväll, kort efter den 27 oktober då hela Barcelona medverkat till att avvärja ett italienskt landstigningsförsök vid Las Rosas längre uppåt kusten, fick grammofonen stå orörd. M:s fru vankade oroligt av och an. Jag kunde inte få ett redigt ord ur henne. M. var sedan förmiddagen försvunnen, vi visste bara att han kallats till ryska konsuln. M. själv hade tagit kallelsen med ro, men varför kom han då aldrig tillbaka?

M. hade ett »ryskt förflutet». Han tillhörde en polsk familj som redan i förra generationen bekämpat den ryska tsarismen. M. hade som ung man deltagit i den ryska revolutionen och tack vare sin begåvning och duglighet hamnat på posten som närmaste man åt Trozkijs sekreterare i propagandakommissariatet, en viss Antonov Ovsejenko. Denne var från början mensjevik, men ställde om sig i tid för att inte åka med i den trozkijska byken. M. var och förblev frihetligt inställd; det inflytande han rönt från Krapotkin och andra ryska anarkister hade format hans uppfattning om människovärdets helighet. När bolsjevikerna med allsköns knep tillvällade sig den absoluta makten i revolutionslägret måste M., liksom många andra likasinnade, fly från den revolution de varit med om att föra till militär seger! När spanska inbördeskriget bröt ut hade han vistats i Spanien ett par år, verksam på ett av de största bokförlagen. Och denna kväll satt hans hustru och jag i spänd väntan på att han skulle

komma hem från besöket hos den ryske konsuln, en viss *Antonov Ovsejenko!*

Förspelet var så här: Sovjet hade för bra betalning skickat en laddning gevär till republikens försvarare, men bössorna passade inte till den ammunition som tillverkades vid de katalanska ammunitionsfabrikerna. Ryssarna togo detta faktum till intäkt för att sända ett antal »vapeningenjörer» att leda omställningen av fabrikationen. Katalanska generalitetet hade anmodat den polyglotte M. att tjänstgöra som tolk. Vid den tiden spelade de katalanska kommunisterna de obefintligas roll, och när de senare växte upp som svampar ur jorden var det ändå inte lätt att hitta någon språkkunnig bland dem. Då »ingenjörerna» kom hade Juan Camorera nätt opp börjat med något som kallades PSUC, Partit Socialista Unificat de Catalunya = Kataloniens socialistiska enhetsparti, som anslöts till Komintern, trots att det enligt Internationalens stadgar inte kunde anslutas mer än ett kommunistparti i varje land. I fallet Spanien var redan Partido Comunista anslutet, litet och obetydligt som det var före slutet av 1936, men dess ledare, Diaz och Hernandez, förklarade att Stalin tillerkänt den katalanska provinsen autonomi och följaktligen var att betrakta som självständigt land vid sidan av Spanien! Det var många tanklösa katalanska separatister som senare nappade på den kroken, då deras dåligt motiverade önskedröm om ett självständigt katalanskt rike stötte på patrull hos de ledande republikanska organisationerna och fackföreningarna.

Nå, »ingenjörerna» hade kommit och M. inledde sin tjänst med att visa dem stan. Han berättade sedan att de girigt sugit i sig allt de sett och lika ivrigt frågat vad skyltar och fanor betydde. Mest överraskade hade de varit över att inte finna något tecken på kommunistisk suveränitet; man hade i Ryssland sagt dem och alla andra att det var de spanska kommunisterna som ledde ruljangsen. Till slut upptäckte M. ett tecken på katalansk-kommunistiskt initiativ, en affisch vars text han översatte :»Död åt tjuvarna! PSUC — anslutet till Komintern! — skyddar småföretagarna mot socialiseringen!» Den klatschiga teckningen i grälla färger föreställde en idealgestalt i kommunist-uniform som vred dolken ur handen på en rövare i republikansk milisuniform och påhängd fackföreningsemlen av olika sorter! Då hesiterade »ingenjörerna» och trodde att M. var trozkist, eller i bästa fall Franco-agent. När de äntligen läto övertyga sig om att M. enbart inskränkte sig till att objektivt tolka alla inskriptioner de pekade på, och därtill styrktes i sin uppfattning genom frånvaron av Stalinbilder och sovjetstjärnor, började de uttala farhågor för vad som väntade dem vid återkomsten till Ryssland. De hade sett för mycket, sett att den utomryska verkligheten inte alls stämde med de fantasier den ryska propagandan målade upp för hemmamarknaden. De blev påtagligt oroliga och påyrkade att genast bli förda till ryska konsulatet för att slippa se mera. M. gick med dem dit och mötte så för första gången sedan 1917 sin forne chef, konsul Ovsejenko. Ett hastigt och från konsulns sida mycket urbant mottagande. Men någon timma senare kom det bud till M:s arbetsplats: M. skulle genast in-

finna sig på konsulatet! Och ännu sent på kvällen väntade hans hustru på att få honom tillbaka. Hon var fruktansvärt orolig.

Han kom, uppriven och förtvivlad. Efter samtal med »ingenjörerna» hade konsuln upptäckt att M. alltjämt var trogen sin uppfattning om de mänskliga fri- och rättigheterna som det högsta. M. påstod att det måhända var en viss skamkänsla som hindrade den forne chefemedarbetaren Ovsejenko att vidta andra åtgärder än att förbjuda M. tjänstgöra som tolk. Att M. och hans krets samtidigt måste »avskedas» ur offentlig katalansk tjänst, var ju bara att vänta. Konsuln hade påtryckningsmedel mot de individualistiska spanjorerna. Senare fingo vi veta att de ryska »ingenjörerna» (fyra av dem voro verkligen ingenjörer) fått upplysningen att man för utlandspressens skull tillät alla möjliga partier hänga ut sina fanor här i Barcelona, men att det överallt annars var kommunisterna som suveränt dirigerade den republikanska fronten. Vi fingo veta detta långt senare, då M. i egenskap av frivillig sjukvårdare ryckte in för att hjälpa offren för ett förödande bombardemang mot en vapenfabrik i Barcelonas närhet. Endast en av de ryska ingenjörerna hade överlevt, och låg då på sjukhuset där M. tjänstgjorde. Han överlevde inte skadorna och slapp alltså ställas inför det skräckfyllda som väntade vid en återkomst till Sovjet.

*

Vi kallade honom »Valle-del-mar», en poetisk förspanskning av Vladimir. Han hörde till den skara av ryska s. k. militära tekniker som Sovjet skickade varje högre republikanskt spanskt kommando på halsen, längre fram i inbördeskriget. Sovjet nöjde sig inte med att kontrollera Internationella Brigaden helt och hållet — man ville också ha hand med de rent spanska formationerna. Vladimir hade satts att »tekniskt leda», d. v. s. sovjetdirigera den anarkosyndikalistiska 14:de divisionen som stod under befäl av den ryktbare byggnadsarbetaren, sedermera översten Cipriano Mera. Att leva fältliv en månad bland mannar och befäl i denna division var inte att leva bland krigare, utan bland äkta frihetskämpar som hade de mänskliga fri- och rättigheterna till ideal för sin kamp. Den ryske generalen, som lärt sig spanska och talade oförfalskad Madriddialekt, hade tagit djupa intryck av dessa män. För vem som ville höra på deklarerade han sin oförbehållsamma beundran för divisionen och »nuestro Mera». Pojkarna i staben sade också allmänt att »Valle-del-mar» öppet tog avstånd från den sovjetska politiken i Spanien. När sedan Internationella Brigaden upplöstes och alla utlänningar drogos bort ur de spanska styrkorna, såg sig »Valle-del-mar» ingen annan utväg än att ta sitt liv. En del av de övriga teknikerna föredrog att köra ihjäl sig i bil på vägen Madrid—Valencia, hellre än att återvända till Sovjet. De hade sett för mycket...

*

Madrid, sommaren 1937, ett par månader efter att Caballeroregeringen av ryssarna tvingats avgå, sedan samma ryssar satt igång de provocerande majhändelserna i Barcelona för att skaffa sig »före-

vändning» för ohejdat intervenerande i inrespanska politiska angelägenheter. Glad i hågen hade jag anlänt till huvudstaden och stegade direkt till ett hus vid dåvarande Calle Reforma Agraria för att hälsa på vännen Ivar O. Men han hade hastigt måst ge sig av natten innan. I sista stund hade en svensk ur Internationella Brigaden varnat honom: »En likvideringspatrull ur Brigaden är på väg från Albacete! Stick för höge farao!» Den glade, gode O. hade nämligen gjort sig skyldig till en så enkel och medmänsklig handling som att hjälpa ett par svenska kommunister sätta upp en besvärsskrivelse *mot* en som ärkefåhund beryktad och i Sovjet utbildad tysk brigadofficer. Officieren, som självklart stod högre i partiet än de stackars pojkar från Stockholmsdistriktet av Kommunistiska Ungdomsförbundet, tog reda på att O. inte var kommunist och därför skulle han likvideras. Ett par av de svenska pojkarna rent av internerades bara för att de helt privat umgåtts med O. Åtminstone en av dessa var funktionär i kommunistiska ungdomsdistriktet, och lyckades rymma. Att hans »kommunism» försvann på kuppen borde vara självklart, men då stalinfrälsta sällan brukar reflektera ens över egna lidanden och oförrätter, förtjänar det påpekas att pojken vid hemkomsten tog klar ställning mot kommunismen.

Ivar O:s plats stod alltså tom och jag fick uppdraget att överta censurerandet av de brev på skandinaviska, tyska och flamska språken som ställdes till eller sändes från medlemmar av Brigaden. Det var *Ministerio de Guerra*, krigsministeriet, som hade hand om den detaljen och jag hamnade således i spansk-republikansk regeringstjänst. Till närmaste granne i censuren hade jag den italienske professorn och Mussolinibekämparen S. Han lever nu i landsflykt i England, ty i hans hemort härjade Togliattis anhängare och de hade en gås oplockad med den gamle mannen. Professor S. avslöjade nämligen en ful italiensk-kommunistisk manöver, och eftersom jag själv hade en viss del i avslöjandet kan saken dras fram som förstahandsmaterial. Vi fingo en dag en laddning spansk- och italienskspråkiga tidningar från USA, med kommunistisk tendens förstås. Där upptäckte vi att en viss Umberto kuskade USA runt och samlade pengar »för de kämpande italienarna i Garibaldi-divisionen». Umberto utgavs för att vara »general och grundare av Garibaldidivisionen». Vi satte oss i förbindelse med Garibaldi-*bataljonens* grundare och chef, numera ledaren för det italienska republikanska partiet, Randolfo Pacciardi. Kommendant Pacciardi bad oss återkomma om några dar, han skulle närmare undersöka hur denna svindel kunnat arrangeras. Pacciardi hade själv varit med om att utesluta Umberto ur bataljonen, för att han övergett sin post och därtill visat sig vara en simpel kamrattjuv.

På avtalad tid infann jag mig utanför Brigadens högkvarter vid Calle Velazquez i Madrid. De i stel robot-givakt posterande tyska kommunister, som höllo vakt, fnyste åt mitt generalstabskort, man kallade slutligen på vaktbefälhavaren, en berlinsk kommunist i sergantuniform. Pacciardi är inte här! skrek sergeanten och då jag visade mitt »Pase a favor» från krigsministeriet flabbade han bara: »*Nee, Junge, mit sowat kannste nischt hiereinschlüpfen!*» Berlinerndialekten

underströk föraktet i hans tonfall. »Här är Internationella Brigadens högkvarter och spanska krigsministeriet angår oss inte ett skvatt! Förresten för Pacciardi till Paris i förra veckan! *Raus, aber schnell!*»

På kvällen sammanträffade S. och jag med kommandanten, mera av en slump. Då hade denne rakryggade och oförvitlige kämpe fått order att resa tillbaka till fronten, trots att hans ärende i Madrid inte var fullföljt. Pacciardi har i sin bok (*Il Battaglione Garibaldi*, Rom 1945) antytt liknande streck, trots att han i företalet betonar att han blott vill dra upp denna sorts intermezzon i sådana fall då de direkt sammanhänge med krigföringen. Nå, i såväl Sverige som USA spreda vi kännedom om detta trick och »general» Umberto försvann från skådebanan. Bättre var dock att den kommunistiska tigerioffensiven i USA ströps genom avslöjandet. Men gamle S. vill inte vända hem till sitt kära Italien, som han måste lämna redan 1923.

*

Kort efter detta intermezzo — man fick dagligen nya liknande exempel på kommunistisk taktik och hann därför aldrig fixera varje fall så länge — satt jag och de tre andra på censuren, i full färd med att läsa urtråkiga brev. Ibland fick man förstås som omväxling tag i tragikomiska epistlar från svenska hemmakommunister till kamraterna vid fronten. Men även vi i stabstjänst ledo av mat- och tobaksbristen. Den spanske major som svarade för »sección evadidos», överlöparna från Franco-sidan, tittade in och vi röko på honom om en cigarrett.

— Jag har tyvärr inga, men just nu såg jag en s. k. löjtnant slinka in till kapten X. Löjtnanten har aldrig varit vid fronten, gudarna vet vad han gör, men han har alltid cigarretter fast de är förståds ryska. Självt är han tysk. Jag ska ringa efter honom!

Han ryggade till, för att inte tala om hur jag själv ryggade. Som en rasande film såg jag på minnets vita duk några upplevelser från Berlin i december 1932. Löjtnanten var då försäljare av kommunistiska tidningar och redan en fanatisk partidisciplinerad stalinist. Vi hade haft många heta duster med honom. Och vi hade utnämnts till ärkefåhundar, socialfascister m. m. Däremot hade han inte använt ordet »nazister» som skällsord mot oss, och det inte av det skälet att vi, den lilla gruppen kring den sedermera av nazisterna mördade diktaren Erich Mühsam, absolut inte kunde etiketteras som »braune Banditen». Nej, men det var inte längesedan Berlins kommunister och nazister gemensamt demonstrerat och arrangerat en gemensam spårvägsstrejk. Så han hade inte hunnit att på nytt vänja sig vid att »nazist» var ett skällsord mot oliktankande.

Han lade handen på revolverhölstret och frågade hur det stod till med partiet i Sverige. Jag svarade att det finns flera partier i Sverige och ville veta *vilket* parti han menade. Vårt parti! dundrade han. Jag svarade som sanningen var, att jag inte tillhörde något parti. »Menar du att du sitter här i censuren utan att vara kommunist?! Det är ju oerhört, sådant får inte förekomma, vi kan inte ha francoagenter och trotskister på sådana poster, de måste likvideras...»

Jag vet inte om den spanske majoren någonsin återlämnade den revolver han blixtnabbt vred ur den tyske kommunistens hand. Att jag lever kan jag tacka majorens snabba ingripande för. Men nästa dag voro vi alla utestängda från vårt ämbetsrum. Det ockuperades sedan av en härskara kommunister av olika nationalitet.

*

Sovjet skaffade sig och sina hejdukar allt större makt och inflytande i Spanien, trots att partiet som sådant aldrig spelat någon roll och dess plötsliga numerära ansvällning under inbördeskriget bara berodde på en massa konjunkturryttare och medlöpare av skum sort. Självaste generaldirektören för »Seguridad General» i Madrid, som på sitt ämbetsrum omgav sig med vidriga oljetryck av de ryska heroerna, avslöjades sedan som Franco-agent, fast han 1938 hamnat på sin post i egenskap av — kommunist! Det spanska folket är medfött antidiktatoriskt, och de »vänskapsbevis» som Sovjet gav under inbördeskriget ha gjort även den yttersta vänstern immun mot Sovjets locktoner. Den spanska motståndsrörelsen är i denna dag klart antibolsjevikisk, jag hade för något år sedan tillfälle att på ort och ställe övertyga mig om den saken. Man anser att inget är vunnet, tvärtom ont blir bara värre, om man skulle låta Sovjet hjälpa dem störta den inhemska diktaturen och så få den vilt främmande ryska dito som ersättning. Därför spelar också den lilla gruppen spanska kommunister ingen roll i den illegala kampen. För övrigt så har partiet nu spruckit, merparten av medlemmarna vill inte alls följa den i Frankrike huserande exekutivkommitténs och Moskvas order. De spanjorer, oavsett partipolitisk fälla, som voro med under inbördeskriget, kunna aldrig glömma att Sovjet beordrade de med dyrt pris betalda vapenlastade fartygen att vända från spanska kusten och gå till Marseille, bara därför att republikanska spanska regeringen ej ville ge sovjetagenterna tjugofaldigt större inflytande i regeringen än vad deras politiska representation motiverade. Och hur gång efter annan spanska regeringen måste ge efter, för att inte helt blottställa den antifascistiska fronten. De frihetsälskande och individualistiskt lagda spanjorerna glömma aldrig denna utpressning. Och det är inte heller obekant i den spanska underjorden, att spanska sjömän, som befunno sig ombord på de fartyg som förde republikens guld till Ryssland och just nått en svartahavshamn (Odessa) då inbördeskriget slutade, blevo internerade. För någon månad sedan fick världen veta att de som överlevat alltjämt försmäktade i det ryska Belsen, Karangalägret. De spanska sjömännen voro nämligen allt annat än kommunister, de voro alla instinktiva och övertygade motståndare till diktaturens princip, oavsett vilken färg den sen klutar ut sig i. Och inte komma Sovjets aktier att stiga hos det spanska folket, när det nu blivit bekant att tillfångatagna medlemmar av den beryktade »Blå divisionen» frisläppts och enrollerats i Röda armén.